

Aura Christi

Religia viului

Editura Ideea Europeană
2012

Colecția: BIBLIOTECA IDEEA EUROPEANĂ

Coperta colecției: Cristian Negoii

Portret de Andrei Potlog

Lector: Alexandru Ștefănescu

Tehnoredactor: Alexandra-Alina Preda

Editura Ideea Europeană

OP-22, CP-113, Sector 1, București,

Cod 014780, Romania

Tel/Fax: 4021-2125692;

4021-3106618 E-mail:

office@ideeaeuropeana.ro

www.ideeaeuropeana.ro

Anul apariției: 2012

Ediție Digitală PDF

ISBN 978-606-594-003-1

Copyright © 2012 Ideea Europeană

Această carte în format digital este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc în conformitate cu legile în vigoare.

Cuprins

ÎN LOC DE CUVÂNT ÎNAINTE	7
I. ÎNTRE VIAȚA CEA „REA” ȘI MOARTEA CEA „BUNĂ”	9
„TOT CE ÎNSEAMNĂ VIAȚĂ”	10
IMPOSIBILA MOARTE	15
FRATELE IVAN ILICI	22
II. LABIRINTUL <i>VIAȚAMOARTEA</i>	27
„SALTUL ÎNTRE DOUĂ MORȚI”	27
TERIBILUL VIU.....	38
UN TRUBADUR METAFIZIC ȘI MĂȘTILE SALE.....	49
III. MITUL VIULUI CA <i>REALITATE DEVIATĂ</i>	59
REALITATEA DEVIATĂ	59
TRIBUL CASTORILOR.....	65
SORTIȚI SĂ VADĂ	71

AURA CHRISTI (numele literar al Aureliei Potlog) s-a născut la 12 ianuarie 1967 la Chișinău. A absolvit Liceul teoretic român-francez „Gh. Asachi” și Facultatea de Jurnalism a Universității de Stat. Debut absolut – 1983. În 1988 e redactor la periodicul *Tineretul Moldovei*, iar în 1991 – redactor-șef al revistei de cultură *Galaxia Gutenberg*. În 1993 părăsește Chișinăul și se mută la București. E angajată la revista *Contemporanul. Ideea Europeană* în calitate de redactor de rubrică; în 1999-2001 este redactor-șef adjunct, iar din 2002 redactor șef la aceeași revistă. Înființează – în octombrie 2003, împreună cu Andrei Potlog – Fundația Culturală Ideea Europeană și Editura Ideea Europeană. Semnează în prestigioase reviste din România, Franța, Germania, Belgia, Italia, Suedia, Rusia, S.U.A. Este prezentă în antologii publicate în Franța, Suedia, România, S.U.A., Germania, Rusia, Grecia, Republica Moldova. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România și al PEN-Clubului.

Cărți de poezie: *De partea cealaltă a umbrei*, 1993; *Împotriva mea*, 1995; *Ceremonia orbirii*, 1996; *Valea regilor*, 1996; *Nu mă atinge*, 1997, 1999; *Ultimul zid*, 1999; *Crini imperiali*, 1999; *Elegii nordice*, 2002; *Geflüster/Șoptirea*, 2002; *Cartea ademenirii*, 2003

Cărți de eseu: *Fragmente de ființă*, 1998; *Labirintul exilului*, 2000, 2005; *Celălalt versant*, 2005; *Exerciții de destin*, 2007; *Trei mii de semne*, 2007

Romane: *Sculptorul*, 2001, 2004; *Noaptea străinului*, 2004; *Marile jocuri*, 2006; *Zăpada mieilor*, 2007

Cărți de publicistică: *Banchetul de litere. Dialoguri cu...*, 2006

Traduceri: Anna Ahmatova, *Poezie și destin*, 2001; Valerii Voronțov, *România*, 2003

Ediții alcătuite și îngrijite: *Romanul românesc în colocvii*, 2002; *Nicolae Breban · 70*, 2004; *Problema evreiască*, 2006.

Premii literare: Premiul pentru poezie al Ministerului Culturii, 1993; Premiul pentru poezie al Academiei Române, 1996; Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor și al Editurii Vinea, 1997; Premiul pentru eseu al Uniunii Scriitorilor din Moldova, 1998; Premiul pentru poezie „Ion Șugariu”, 1999; Premiul pentru roman al revistei *Tomis* și al Filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor, 2001; Premiul pentru poezie al revistei *Antares*, 2003; Premiul pentru roman al revistei *Convorbiri literare*, 2004

În imagine: Aura Christi și Mama sa, Liuba
Portret de Andrei Potlog

Mamei mele, Mamei *noastre* –
un viu spectacol al iubirii –
și această carte

ÎN LOC DE CUVÂNT ÎNAINTE

Eseurile incluse în această carte au fost scrise în perioade diferite. Astfel, *Între viața cea „rea” și moartea cea „bună”* fusese scris în primăvara anului 2004, în timp ce lucram la romanul *Marile jocuri* (vol. al III-lea din ciclul epic *Vulturi de noapte*) și reciteam tetralogia thomas-manniană *Iosif și frații săi*. *Labirintul viațamoartea* – în toamna anului 2006, după ce scrisesem circa 350 de pagini la *Zăpada mieilor*; reciteam atunci *Muntele vrăjit* de Thomas Mann și câteva romane brebaniene, unele axate pe tema Don Juan și pe relația maestru-ucenic (*Pândă și seducție, Don Juan*) – scriitori iubiți de mine. Iar cea de-a treia parte a volumului *Religia viului – Mitul viului ca realitate deviată* – în martie 2007 – ceea ce m-a făcut să cred un timp, naiv-copilăros, că *Religia viului* este cartea unor toamne și-a unor primăveri din existența mea. Reiau primele eseuri, cu foarte puține schimbări și adăugiri, firești în contextul în care *Religia viului* a fost construită în timp. Diferențele de ordin stilistic, interceptate de un ochi atent, le păstrez însă, întrucât acestea se înscriu în albia firescului, și înainte de toate, de bună seamă, în drojdia vârstelor scriptice. Supratema – cu o tentă, mai degrabă, filosofică decât epică sau lirică – a eseurilor incluse în această carte este *metafizica viului* sau, mai simplu spus, *religia viului*, tema care revine și revine mereu în mai toate textele scrise de mine în ultimul deceniu fiind – previzibil pentru lectorul care mă urmărește – relația *maestru-ucenic*. Sunt, evident, teme dificile sau – cu vorbele lui Dostoievski – *imposibile*. Mă miră curajul de a le fi abordat. Prin urmare, repetarea, în cercuri concentrice, a unor gânduri – cu riscul prolixității, inevitabile, ba chiar obligatorii și în cazurile înrudite cu cel de față –, revenirea la altele, lăsate la jumătatea drumului altundeva, în alte scrieri, se dovedesc, iată, necesare.

Le mulțumesc prietenilor care m-au încurajat să revin, iar și iar, la aceste *motive obsesive*, să înnaintez în tratarea lor, ajutându-mă cu sugestii și cărți, investind în mine timp, imperii de timp, răbdare, cultură și – nu în ultimul rând – căldură, adică acea energie specială, numită *complicitate întru spirit*. Le mulțumesc Doamnei Janina Ianoși și Domnului Profesor Ion Ianoși, Domnului Nicolae Breban și Domnului Andrei Potlog (editorul și fratele meu).

Le mulțumesc colegilor de la Grupul editorial *Ideea Europeană & EuroPress & Contemporanul. Ideea Europeană* care au îngrijit, publicat și difuzat o parte din aceste eseuri. Domniile lor se numesc: Alexandru Ștefănescu, Alexandra Alina Preda, Adrian Ionuț Preda, Mihaela David, Cristian Negoii, Ion Lazu și Claudiu Moloci.

Îi mulțumesc, îi mulțumim Mamei mele, Mamei *noastre* – are un dulce nume slav *predestinat*, Liubov (în rusă înseamnă *Iubire*); noi îi spunem Liuba/Liubașa –, un viu spectacol al iubirii, al complicității vii, active, căreia îi dedic, îi dedicăm și această carte, de care, da, nu încetez să mă minunez; „Nici măcar n-am bănuț vreodată ce crește în mine”. (Nietzsche)

AURA CHRISTI

„«Și uite ce se întâmplă acum, își spunea el. E imposibil. E imposibil, dar așa e. Cum așa? Cum să înțeleg?» [...] //Și el nu putea să înțeleagă și se străduia să alunge acest gând, ca pe unul mincinos, incorect, maladiv, înlocuindu-l cu alte gânduri, corecte, sănătoase. Gândul acesta, care nu mai era doar gând, ci părea să fie realitatea însăși, revenea însă din nou și din nou, și se proțăpea în fața lui.//El invoca pe rând, în locul acestuia, alte gânduri, în speranța că va afla în ele sprijin. Încerca să revină la raționamentele anterioare care, odinioară, îl feriseră de gândul morții. Dar – lucru ciudat –, tot ceea ce odinioară îl ocrotea, ceea ce disimula, anihila conștiința morții, acum nu mai avea efect. [...] Ea se iveaua, dar el mai spera ca ea totuși să dispară; fără să vrea, devenea însă atent la durerea lui – era tot acolo, într-o parte, îl sâcâia, și acum nu mai putea uita de ea, iar ea, de-acolo, din spatele florilor, îl privea țintă. De ce toate astea?»

Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici*

„[...] adevărata «viață vie» [...] este tratată drept o muncă, aproape un fel de slujbă. [...] Noi nici măcar nu știm unde-o mai fi trăind viul acum, nici ce-i el, nici cum s-o fi numind».

F.M. Dostoievski, *Însemnări din subterană*

„Dacă eu sunt mort, ei nu pot fi vii, doar muribunzi. Iar dacă ei sunt morți, atunci eu mă pregătesc să mor, ceea ce înseamnă că sunt încă viu și există boli atât de lungi, încât durează o viață și se confundă cu însăși viața.»

Nicolae Breban, *Drumul la zid*

I. ÎNTRE VIAȚA CEA „REA” ȘI MOARTEA CEA „BUNĂ”

„TOT CE ÎNSEAMNĂ VIAȚĂ”

Ce este, ce poate fi *viul*? E desăvârșitul echivalent al existenței sau, făcând parte din ea, din existență, *viul* se deosebește vădit de „substanța” acesteia (Jung îi spune energie psihică), alcătuind un fenomenal istm, greu de prins în chenarele unor definiții și, cu toate acestea, rămânând a fi un *ceva* fără de care se poate trăi bine mersi, însă totuși, în esență, fără *acel* *ceva* viața se circumscrie capricioasei zodii a imposibilului? Ca să ajungi să plonjezi prin viață, prin viața adevărată – des-pre care tot perorează entuziast-lehămetit-labirintic subteranistul dostoievskian –, deci, ca să treci, iar și iar, prin focul, paradisul, purgatoriul și iadul *viului*, e musai să te readuci față către față cu moartea, e neapărat să exiști – secundă de secundă – pe orbitele *eului tău profund* (Proust), învățând-o, urmărind-o, amușinând-o, măsurând-o, tremurând în „măruntaiele ființei” (Nietzsche), locuind-o și lăsându-te locuit de *ea*, de moarte? *Viul/viața* durează tot timpul ori au sincope, pauze de respiro, și lupta pentru revenirea în albia lor ontologică este inevitabilă, sălbatică, inumană? Care este, în definitiv, relația dintre viață, moarte și așa-numitul *viu*, ce nu ne dă pace, ne tachinează, ne sugerează conținutul ființei – așa cum șerpii golesc de conținut, cu infinită delicatețe sagace, de ucigaș, oul găsit în cuibul abandonat de păsările-părinți –, se încăpățânează să nu ne redăruiască liniștii, ci ne azvârle, la fiecare răscruce a existenței, într-o încăierare, în ultimă instanță, de neînțeles? Toate aceste întrebări, de bună seamă dificile, reformulate, regândite fie inspirat, fie poticnit (cum să nu te poticnești, când înaintezi – pândit de multiple pericole – pe teritorii minate, realizând că ai nevoie de mai multe arme, de cel puțin câteva drumuri, însă pe măsură ce le alegi, le distingi, le pipăi cu antenele inteligenței, ale instinctului cultural, pe măsură ce le calculezi – de fiecare dată, oho, greșit; dacă însă în eroarea ta se ascunde adevărul, unul dintre adevăruri? – gradul de utilitate, îți dai seama că altele sunt armele, cu totul altele drumurile?!), întrebările, așadar, te readuc, neîndoielnic, la marile texte, în care interogațiile menționate sunt puse fie direct, fie prin mijlocirea unor probleme *blestimate*, dar și – poate în primul rând – a temelor majore, care te reasează în matca celor trei obsesii convergente, înrudite, legate în subterane prin multiple fire invizibile: *viața, moartea, viul* – obsesii esențiale, problematice, care se revarsă – ba aidoma unor râuri de munte capricioase, năvalnice, imprevizibile, cu pante abrupte, cu maluri stâncoase și leneșe, ba aidoma unor fluvii de câmpie, apele cărora se rostogolesc studiat, încet, fluvii cu albi imprevizibile, domoale și dulci, cu maluri înțesate de păpuriș, ierburi încâlcite, arbuști, animale cu toate instinctele în alertă – într-o singură, uriașă religie –: religia *viului*; *viul* pentru care ești obligat să lupți, pentru a redobândi viața adevărată, *viul* spre care tinzi pentru a păstra fidelitatea față de tine însuși și față de idealurile adolescenței, *viul* spre care accezi, pregătindu-te astfel pentru – cu genia-lele vorbe ale pustnicului de la Sils-Maria – marea boală: destinul, de care puțini sunt apți cu adevărat și pentru care – e de la sine înțeles – exclusiv aleșii au instinct, organ, *chemare*.

Dar să lăsăm pathosul, deși gravitatea temelor enunțate, da-da, îl impune; pathosul cel ce se simte ca peștele în apele culturilor mari. Să lăsăm gravitatea, cu toate că *ruptura* intervenită în destinele unora dintre personajele despre care urmează să vorbim în însemnările de față, te obligă întrucâtva – dat fiind fericitul dramatism al situațiilor românești – să adopți gravitatea ca mijloc,

ca *instrument*. Cum să nu fii grav, când, urmărind soarta de duzină a unui Ivan Ilici, vezi că, dintr-odată, în urma unei *banale căzături*, în urma unor exa-mene medicale, cu diagnostice verificate și răsverificate, confirmate, ulterior reconfirmate, tristul protagonist realizează fulgurant că nu e vorba de nici un fel de boală în sensul propriu-zis al cuvântului, ci de moarte e vorba; da, moartea e cea care se instalează cu impu-doare fățișă, volubilă, în pierdutul său for lăuntric și răstoarnă toate concepțiile lui de individ ce a maimuțărit, pe întinderea întregii sale existențe nemernice, de nimic, inșii *comme il faut*? Ca în urma unui cutremur ontic, noțiunile, preceptele, vehiculate, susținute, apărate pe parcursul mediocrei, netrebnicei sale vieți, se răstoarnă, îl dau peste cap, îi fac praf și pulbere liniștea, echilibrul, ternul existențial. Un zeu îndărătnic, riguros și încăpățânat în felul său de a fi terifiant de viu, îl aduce față către față cu problema cea mai gravă, și anume cu fulgerătoarea conștientizare a gradului de netrebnicie a existenței proprii; da, Ivan Ilici realizează – în urma unei enorme pânze din catacombele ființei sale – că el n-a trăit cum trebuia să trăiască, prin urmare, totul fusese fals în viața sa, și soția lui, și copiii, și slujba, totul plutește într-un aer insuportabil: al minciunii, al prefăcătoriei, dar principala ratare îi aparține lui, el însuși – întâi de toate, el – și-a ratat existența. Acest catastrofic-salvator adevăr tristul erou îl înțelege spre finele zilelor, traversând hățișurile eului său profund, când pricepe *totul*, aproape totul fulgerător în vreme ce *moartea* îl pânzește clipă de clipă, iar el, zguduit de lumina celui din urmă adevăr, îi face loc înlăuntru său, o acceptă, deși clănțâne din dinți de frică, de groază în fața ireparabilului lucru care se petrece cu el, în el... Cum să nu recurgi la gravitate, când îl urmărești cu pumnii strânși (de ciudă, de greață, de compasiune iute reprimată) pe subteranistul dostoevskian – ciob din vasul simbolic, alcătuit de nihilști și de oamenii de prisos ce populează simptomatic literatura secolului al XIX-lea cu inși maturi, chinuiți, în aburii retardați ai adolescenței, de „blestematele pro-bleme” privind sensul vieții, (in)existența lui Dumnezeu, instaurarea adevărului universal etc. –, angoasatul subteranist, incapabil de a-și schimba viața, de a provoca rezervele de viu, pentru că se descoperă la jumătatea drumului inapt să opteze pentru ceva concret și să urmărească opțiunea sa cu rigurozitate, pasiune, exersate în timp; da, așa se regăsește mereu gâza asta metafizică: între două gesturi neduse până la capăt, între două gânduri ce se bat cap în cap, între două fapte abia atinse de aripa dorinței de a le rotunji – ceea ce nu-l împiedică, la finele contradictoriilor sale disertații incitante, să recunoască, oho, că noi, cu toții, ne-am dezobișnuit de viață, precizând că ne-am dezobișnuit de viața adevărată, nu mai știm ce gust are *viul*, ce este acesta și unde poate fi găsit? Cum să nu recurgi și la alte instrumente – nu spunem arme – decât gravitatea, pathosul, când asigți la atâtea și atâtea rupturi destinale, înaintări labirintice, renunțări, sacrificii, drame întortocheate, lunecări în abisul vieții adevărate? Și toate acestea pentru ce? În ce scop? Thomas Mann, după ce „își îmbolnăvește” iubitul erou, Hans Castorp, la propriu, și îl întârzie la sanatoriul Berghof, după ce îl lasă se fie îndochinat ba de Naphta, ba de Settembrini, îl duce într-o excursie pe munte, unde acest tânăr aparent necopt – surcică din trunchiul burgheziei germane – trăiește câteva fragmente de timp de neuitat în intimitatea brutală a morții în realitate, acolo, sus, se desfășoară un fabulos carnaval al vieții și al morții!, la care vom reveni negreșit –, care îl silește să facă o definitorie opțiune. Hermann Hesse îi oferă protagonistului său, Josef Knecht, cel ce alege „o orgolioasă izolare aristocratică”, o educație aleasă în mult iubita lui Castalie – mica republică a spiritelor elitiste, construită în plină „epocă foiletistică” –, pentru ca, după împlinirea unui destin singular, de om al spiritului, să-l însoțească pe munte, laolaltă cu ucenicul său, Tito Designori, în văzul căruia împlinitul aristocrat care și-a înzidit întreaga existență în obsesivul *joc cu mărgele de sticlă* – o metaforă a timpului, a desăvârșirii nietzscheene de sine – se îneacă în apele de gheață ale râului de munte, amestecul brutal de viață și moarte împingându-l pe junele alumn să-și urmeze Maestrul în spirit, să-și facă literă de lege din nevoia de a construi un destin ce dă „largi fiori de sfânt mister”. Nicolae Breban o radicalizează pe E. B. „făcând-o” inițial să se omoare sentimental vorbind, iar după aceea fizic – pendularea

între viață și moarte pentru această cvasiadolescentă fiind ucigătoare –, deoarece această stranie jună are caracter, iar, după Nietzsche, „cine are caracter, are o trăire-tip care se repetă mereu”; Castor, acceptând, după o suită de ezitări ultraîntortocheate, că este afectat de o stranie boală extrem de rară – pierderea energiei psihice, scurgerea *viului* din vasul trupului psihic –, recurge la multiple exerciții pentru conservarea energiei lăuntrice – exerciții spirituale, făcute în siajul lui Ignațiu de Loyola, al Sfântului Augustin, al hermann-hesseanului Narziss –, după care isusiacul erou se radicalizează, recurge la fugă ca singura modalitate de a redobândi existența adevărată; Grobei se transformă – dintr-un mărunț și zelos funcționar de provincie – în propagatorul *viu* al legendei maestrului său, Farca, legendă care parcă îi soarbe acea ciudată substanță interioară, „viul”, până îl înghite de tot, astfel încât, pe măsură ce mitul maestrului prinde viață, Grobei Traian Liviu se stinge, conținutul său lăuntric e transferat întru revivifierea și transsubstanțializarea mitului etc. Exemplele, spicuite din același areal subiectiv al romancierilor nordici – iubiți de noi, recitiți, urmăriți fără să fi avut vreodată ceea ce se numește, îndeobște, sațietate –, previzibil, abundă. Și vom reveni, se înțelege de la sine, la cele enunțate schematic, aducând, evident, altele.

Până să recurgem însă la completări și nuanțări, la desfășurări iminente și analize aplicate pe text, ne întrebăm – deoarece nu ne putem abține să nu ne întrebăm (și nici nu trebuie!) –: ce se întâmplă cu toți acești și alți stranii eroi inexplicabili, care în primele pagini ale universului epic duc un mod de viață perfect firesc, normal, cum se spune, o existență medie, au serviciu, unii dintre ei, familie, o misie exactă, sunt ancorați într-o cotidianitate perfect calculată (ne este viu în memorie programul urmărit cu acribie de pacientul thomasmannian, ori programul gândit până la cele mai aparent insignifiante amănunte de Grobei sau de Castor, de pildă), și, deodată, în urma unui declic bine pregătit de romancier, parcă totul se răstoarnă, pământul romanesc fuge de sub picioare, vechile noțiuni și concepte legate de existența propriu-zisă se clatină din temelii, intervine *ceva*: nu totdeauna sesizabil de la bun început, oricum, *ceva* insinuant, care parcă surpă din interior structura paradigmatică a acestor personaje, le modifică unghiul de percepție, le clatină din temelii ființa, încât fiecare dintre ei năpârlește pe dinlăuntru, se metamorfozează radical, vecinătatea morții radicalizându-i, otrăvindu-i, schimbându-le componența sângelui, conținutul de odinioară al personalității. Fiecare dintre ei – fie acesta Josef Knecht, fie Hans Castorp, fie Castor Ionescu, fie Minda, fie subteranistul dostoevskian, fie Ivan Ilici, fie Herrlich sau Herrgoth, cel în care prințul Callimachi descoperă (după moartea repugnantului uneori, ridicolului alteori, uleiosului, cheliosului personaj) zeul! –, trăind până la un punct într-o realitate dată și fiind adaptați în esențe acestei realități aparent mediocre, ba chiar fiind mulțumiți, fericiți cu ea (ca, de exemplu, Ivan Ilici sau ca surâzându-l Castor, cel harnic în fericirea sa), ca și cum s-ar fi trezit într-o altă realitate... nu vreau să spun superioară (deși aceasta superioară e!), cât net, substanțial diferită. Diferită în esențe. Succesiunea celor două realități se schimbă, cea de-a doua – abia iscată, abia pâlpândă, câteodată – se fortifică, prinde putere și o invadează pe prima, care pălește, devine secundară. Cea de-a doua realitate capătă un sens, o indicibilă greutate, cucerește vădit teren în sufletul eroilor, încât nu numai că se schimbă ei înșiși – stând față către față cu moartea –, nu numai că își modifică radical existența, ci, transformați în suprapersonaje emblematice, au exemplara forță de a-i schimba, câteodată, pe ceilalți, au rara putere de a-i modela, transformându-se – sub ochiul rapace, neiertător și rareori credul al lectorului – în vectori modelatori de caractere, de conștiințe. Fabulos este – în aproape fiecare dintre cazurile pomenite – că întregul proces al metamorfozării se petrece sub ochii noștri, încât noi vedem cum, treptat, de sub mâna scriitorului care de-scria un funcționar oarecare, ce curtează – cazul lui Grobei – inspirat și inventiv, exagerat de inventiv, o midinetă, e adevărat, frumoasă, de provincie, se ivește parcă același funcționar și, totuși, cu totul altul –; cantitatea de pasiune ușor plictisită, ușor studiată, investită în Lelia, se augmentează, crește, se intensifică, capătă duritatea de metal a icebergurilor, mișcate din loc de zei

de gheață subterani, neiertători, și se varsă – pasiu-nea, așa cum e substanțializată, cristalizată –, imprevizibil, de necrezut, în mitul lui Farca.

Ce se întâmplă, așadar, cu acești eroi aparent obișnuiți, aparent mediocri, marcați de o stranie ascunsă, mascată, purtători, de la un timp romanesc încolo, ai viului, deveniți oarecum deodată vii temple ale unor alți zei, sălașe ale altor misiuni? Cum se explică faptul că, de la un timp epic încolo, ei percep altminteri existența de care fuseseră, până la o vreme, de departe, mulțumiți?; ca și cum cineva se strecoară în mintea și sufletul lor, mai întâi, pe vârful piciorușelor de porumbel – cum vin în viziunea lui Nietzsche ideile mari –, apoi acel *cineva* se impune tot mai temeinic, inalienabil, încât *vechea* realitate e dată parcă la o parte, *vechile table* sunt sparte, și se întrevede clar și limpede – ca uriașele dimineți montane, după răsăritul monumental și înspăimântător – *altceva*: o altă viață, o altă moarte – transformată în treaptă inevitabilă pe căile devenirii ontologice –, o altă calitate/intensitate a vieții adevărate, care, toate laolaltă, conduc spre un destin singular, „străin și sălbatic”, tratat – aproape în fiecare dintre cazurile pomenite, cu o excepție sau, poate, două – „ca o devenire care nu cunoaște nici o sațietate, nici un dezgust, nici oboseală – această lume dionisiacă ce este a mea, aceea a eternei creații de sine, a eternei distrugerii de sine, această lume misterioasă de voluptăți duble, această lume a mea ca «dincolo de bun și rău» fără finalitate, dacă nu cumva există o finalitate în șansa cercului, fără a voi, dacă nu cumva un inel poate avea bunăvoință față de sine însuși [...]”. (Nietzsche)

Acești protagoniști celebri sunt animați – desigur, fiecare în felul său inimitabil, singular – de *alte* interese și sunt mânați în *noile* lupte ideatice de ceea ce tot solitarul monah de la Sils-Maria numește „voința de adevăr” care îi învață „arta de a pune întrebări”; căci, e știut, o bine formulată interogație își conține răspunsul/răspunsurile. Adevărul, adevărurile devin, astfel, absolut inevitabile; în această ordine de idei nici Lessing (invocat de autorul *Filosofiei tragediei*) care îl „ruga pe Dumnezeu să păstreze adevărul pentru El, iar omului să-i dea posibilitatea de a greși și de a căuta”, nici Lev Șestov – „boierul metafizic”, care susținea înțelept-viclean că „«adevărul» nu este necesar”, permițându-și luxul de a se contrazice cu vârf și îndesat – nici unul dintre acești gânditori, așadar, nu avea dreptate! Dar cine, mă rog frumos, a spus că un spirit superior trebuie să se înfrupte tot timpul din pâinea dreptății?!

„Voința de adevăr” – ca în varianta autorului *Dincolo de bine și de rău* – e menită să pună probleme; deci, în acest sens, ea se constituie într-un vorace catalizator și nu încetează „să ne ispitească spre mereu alte întreprinderi”, spre alte „ciudate, grave, pline de echivoc” aventuri ideatice. Încercând să găsească originea acestei voințe, gânditorul german (la Nietzsche ne referim) e pus în fața nevoii de a constata valoarea ei intrinsecă, dedusă, gândită, extrasă din opusul ei, adică din – parafrazăm *prêt du texte* – valoarea neadevărului, din valoarea incertitudinii sau din cea a ignoranței. Astfel, „voința de adevăr” se naște, după Nietzsche, din opusul său – „adevărul din eroare? Sau voința de adevăr – din voința de amăgire? Sau contemplația pură și solară a înțeleptului – din lăcomie”. (Începutul textului intitulat *Despre prejudecata filosofilor* – Capitolul I din *Dincolo de bine și de rău* – este literalmente împânzit de semne de întrebare.) „O astfel de geneză e imposibilă [...]”, conchide provocator filosoful, pentru ca, în cele ce urmează, pe un ton incitant-emfatic, să continue în același stil, lesne recognoscibil: „lucrurile cu cea mai înaltă valoare trebuie să aibă o altă origine, o origine *proprie*”, și asta deoarece „ele sunt imposibil de derivat din această lume efemeră, plină de ispite, înșelătoare, minoră, din acest

vârtej de vanitate și lăcomie”. Punerea la stâlpul infamiei ideatice a tuturor celor ce gândesc așa, nu întârzie să se declanșeze: „Acest mod de a judeca constituie prejudecata tipică după care pot fi recunoscuți meta-fizicienii din toate timpurile [...]”. Dar cum ar decurge lucrurile, dacă s-ar renunța la prejudecata tipică invocată? Voința de adevăr își are originile în voința de neadevăr, adevărul descinde, câteodată, din eroare, din amăgire, puritatea e stearpă, inaptă de creație, generozitatea vine din egoism, lăcomia – din foamea de sine, lucrurile înalte, superioare, se trag adesea din cele josnice, imunde – materie fertilă, laborioasă (țineți minte sugestivul vers ahmatovian: „Dacă ați ști din ce gunoi se naște uneori poezia!”?); originea lucrurilor înalte este, așadar, ames-tecată, și nu-i este străin aerul promiscuității. În siajul acestor deducții, putem afirma că *viul, misterul activ al viului* e firesc să apară, să crească, să curgă, formându-se „în mod obscur” nu rareori din masa mediocrității, din apele mocirloase ale ternului, de sub crusta obișnuitului, a firescului, adică exact așa cum se întâmplă în cazul romancierilor noștri nietzscheeni/dostoievskieni (Hesse, Mann, Breban) până în vârful unghiilor lor de litere, cuvinte, dacă ne este îngăduită imaginea un pic forțată.

Cu un radicalism tipic nietzschean, autorul *Științei voioase* ne propune/ne îndeamnă să fim prudenți față de valoarea atribuită lucrurilor taxate drept dubi-oase, ba chiar lipsite de orice valoare. Ba mai mult decât atât, Nietzsche, culmea, în stilul său de o extremă radicalitate – e adevărat, mereu argumentată, mereu nuanțată –, decelează un semn de egalitate – ce-i drept, pus sub obrocul îndoielii! – între lucrurile „bune și ve-nerate” și „lucrurile rele și aparent opuse”:

„Oricât de mare ar fi valoarea ce poate fi atribuită adevărului, veracității, detașării: *n-ar fi exclus să ne vedem nevoiți a atribui aparenței, voinței de amăgire, egoismului și lăcomiei o valoare mai mare și mai cuprinzătoare pentru tot ce înseamnă viață*. Mai mult, n-ar fi exclus ca valoarea acelor lucruri bune și venerate să rezide chiar în faptul de a fi *în mod obscur înrudite*, legate, întrețesute sau chiar structural identice tocmai cu acele lucruri rele și aparent opuse. Poate!” (s.n.)

Extrem de important citat pentru lucrarea înaltă a viului! În pofida dubitativului „poate” de la finele acestor radicale meditații concluzive, e relevantă atitudinea funciar dionisiacă față de „tot ce înseamnă viață”, viață construită laolaltă, firesc, și din *rău* și din *bine*, și din *adevăr* și din *neadevăr*, și din *egoism* și din *generozitate*, și din *gravitate* și din *frivolitate*, și din *esențe* și din *aparențe*. Până aici, nimic neobișnuit, dimpotrivă, sunt reiterate câteva clișee, locuri comune; nici un semn, așadar, al originalității, care se iscă însă, de îndată, fulgurant, aceste, cât și alte noțiuni enumerate mai sus, situându-se, uneori, atât de aproape, întrețesându-se atât de strâns în viziunea bulversantă a autorului nostru, încât se confundă până la imposibilitatea de a fi identificate, devenind „structural identice” (!), căci adevărul – parafrazăm după Nietzsche – poate veni din neadevăr, din eroare, importantul din anodin, măreția din ceva strict mărunț, superiorul din mediocritate.

Marea majoritate a personajelor superioare, puse în discuție de noi, se iscă din contrariul lor; astfel, și Grobei, și Castorp, și Castor – acești supraeroi, aceste suprapersonaje problematice – descind din niște inși șterși, burghezi sau mic-burghezi, indivizi smulși din media statistică, adică – ar spune un spirit pripit, mult prea pripit! – din indivizi esențialmente mediocri. Și, vai, spiritele grăbite ar avea dreptate, dacă eroii noștri ar rămâne pe întinderea întregii narațiuni ceea ce sunt la început: nimic mai mult decât niște inși mărunți, niște șoareci umani, niște *oameni sărmani* (noțiune tipică prozei ruse a secolului al XIX-lea!, unei părți a acesteia); or, dată fiind evoluția lor caracterologică, mediocritatea de la început, felul liminar de a fi mărunți, ei devin cu totul altceva, și anume: o mască, o *drojdie* ontică lucrată de către romancieri, „ceva care trebuie depășit”; fiecare dintre ei, spuneam, apare din opusul lui. Să vedem, însă, în ce fel anume.

IMPOSIBILA MOARTE

...Se știe că povestea existenței adevărate a lui Ivan Ilici Golovin, membru al Curții de Apel, fiul unui funcționar „care-și făcuse cariera la Petersburg prin diferite ministere și departamente” – poveste calificată, de la bun început, de Lev Tolstoi ca una „cât se poate de simplă, și obișnuită, și îngrozitoare” – începe, în rea-litate, cu sfârșitul ei, cu moartea iscată din senin, apa-rent nejustificat, sub chipul unei misterioase boli neidentificate. Aidoma tatălui său (Ilia Efimovici Golovin), Ivan Ilici „fusese și el un membru *inutil* al unor *inutile* instituții” (s.n.), fiind considerat în cercul familiei sale „*le phénix de la famille*”, întrucât făcea parte din media de aur, „se situa undeva pe la mijloc între cei doi” frați ai săi: „Nu era atât de rece și conștiincios ca fratele mai mare, nici la fel de nechibzuit ca cel mai mic”, despre care se afirma în unanimitate că este un ratat, întrucât „în diferitele slujbe avute își făcuse sieși numai rău” – un temeinic motiv pentru ca rudele apropiate să ocolească discuțiile despre neisprăvitul fiu, ba chiar mai mult decât atât: rudele, în urma unei convenții tacite, aleseseră „nici măcar să nu pomenească de existența lui”. Ivan Ilici, așadar, e situat, din capul locului, în – spuneam – media de aur, în așa-zisa categorie de inși ce sunt, prin definiție, nici foarte reușiți, nici pierduți de-a dreptul nu se pot considera, aceste caracteristici fiind puse în relief începând cu anii de școală, când protagonistul se dovedise a fi – așa cum va rămâne până să se încheie gravul traseu al vieții sale – „un om capabil, vesel-binevoitor și sociabil, dar îndeplinind cu rigurozitate ceea ce considera a fi îndatorirea sa; iar de datoria sa el considera a fi tot ceea ce era considerat ca atare de către persoanele sus-puse”. De altfel, din anii de școală el s-a simțit atras de indivizi cu o poziție socială importantă, astfel încât oriunde îl va mâna destinul – fie la Școala de Drept, fie în provincie, ca judecător de instrucție, funcționar cu misiuni speciale sau procuror adjunct, fie la Petersburg, după o întorsătură provocată la Minister, în calitate de judecător –, Ivan Ilici va căuta vecinătatea inșilor suspuși, văzuți bine de societate, și își va modela existența după gustul și voința lor inalienabilă, își va face un cerc de cunoștințe, relații, prieteni, amici bine văzuți, bine cotați, adică va duce un mod de viață situat „în anumite limite, corect dictate de bunul său simț”. „Caracteristicile vieții pe care o ducea și dorea s-o continue cât mai nestingherit [...] erau: «ușoară», «plăcută», «decentă»”. (Ion Ianoși) Grijă de a nu călca bunul simț, de a fi la înălțimea așteptărilor celor dimprejur, firește, a celor suspuși, previzibil, îi va da mereu târcoale, încât ochiul lui interior va fi pururi atent la conveniențe, la opiniile concetățenilor *comme il faut*, pe de o parte, iar pe de alta, Ivan Ilici va fi închis la orice altceva taxat din start – din instinct social, fără îndoială – drept străin intereselor sale, existenței construite, treptat, treptat, după tiparele impuse de cotidianitatea ștearsă, cumsecade, previzibilă și inevitabilă. Chiar și abaterile de la linia cumsecădeniei – cum ar fi, de pildă, „o legătură cu o doamnă care se legase de fercheșul jurist”, apoi o altă relație, cu o modistă, precum și „beții[le] cu diferiți ofițeri în trecere” – s-au desfășurat „în registrul unei atât de înalte onorabilități”, încât puteau fi lesne plasate în siajul înțelepciunii conținute de afirmația franceză, conform căreia „*il faut que jenesse se passe*”, cu o singură, fermă condiție, și anume ca totul să se petreacă „cu mâini curate, în cămăși curate, în cadrul societății curate, cu vorbe franțuzești și, în special, în cadrul societății celei mai

înalte, în consecință cu binecuvântarea celor mai sus-puse persoane”. Beneficiind de benedictiunea acestora, Ivan Ilici își păstrează, firește, hotărârea de a se înscrie printre cei mai bine văzuți înși *comme il faut*, această poziție fiind consolidată de decizia de a se căsători cu Praskovia Fiodorovna nu fiindcă ar fi iubit-o din cale afară sau dată fiind grozava coincidență între concepția lui asupra vieții și concepția acelei „fătuci de neam bun, dintre nobili”, care „urâtă nu era, avea și o mică agoniseală”, nu pentru că cei din anturajul lor ar fi încurajat într-un fel ori altul această alianță matrimonială, ci fiindcă *așa era bine văzut, așa se cuvenea*, iar acest argument, această realitate, se dovediseră – ca altedăți, în circumstanțe substanțial diferite – mai mult decât suficiente. Tot ce întreprinde, așadar, Ivan Ilici e dictat de impulsul de „a duce o viață decentă, pe care societatea s-o aprobe”, iar pentru realizarea acestui vital necesar deziderat, de fiecare dată, în orice împrejurare, „trebuie să-ți elaborezi o atitudine bine definită” – ceea ce cumsecadele personaj căldicel face neabătut și atunci când intervin primele dezamăgiri legate de căsătorie, relevată deodată ca fiind „o afacere foarte complicată și dificilă”, în pofida unor anumite avantaje și comodități, căderile privind viața în comun cu Praskovia Fiodorovna, moartea unora dintre copiii lor, prilejuindu-i afundarea mai decisă și mai adâncă în cercul obligațiilor de serviciu; și atunci când are parte de cel mai greu an al vieții sale – 1880 – an în care, dezamăgit că nu i se oferă, după o viață decentă, după o servire ireproșabilă a intereselor sociale etc., un post mai convenabil, de președinte într-un oraș universitar, el se ceartă cu Goppe care îi suflă de sub nas funcția, se ciondănește și cu superiorii săi, tăindu-și astfel orice șansă de ascensiune în ierarhia socială. Fusese, așadar, o perioadă grea aceea și, indiscutabil, de o tensiune imposibil de suportat, căci, abia intervenind acel blocaj ce-i taie panta ascensională, Ivan Ilici realizează că de mult – în existența sa și, respectiv, a familiei sale – lucrurile nu merg *așa cum trebuie*, și anume: banii sunt insuficienți, soția lui e din ce în ce mai cicălitoare. În ciuda situației dificile în care se regăsește, nimeni dintre cei apropiați, inclusiv tatăl său, nu găsește de cu-viință să-i dea o mână de ajutor. Ba dimpotrivă, cei din preajmă consideră situația lui Ivan Ilici de invidiat, referindu-se la leafa lui de 3500 de ruble, iar de faptul că – „având [Ivan Ilici] tot timpul conștiința nedreptăților ce i se făcuseră, la care se adăugau pisălogeala neîntreruptă a soției și datoriile pe care începuse să le facă, trăind pe picior mai mare decât își putea permite –, deci, numai el știa că situația lui e departe de a fi una normală” – de acest fapt absolut nimănui nu-i pasă. Luându-și inima în dinți, el se decide „să-i *pedep-sească*” pe cei care n-au știut să-l prețuiască și, în urma unui voiaj de afaceri întreprins la Petersburg, obține un post cu o leafă de cinci mii de ruble, încât totul revine la normalitatea de altădată, la existența sa medie, *comme il faut*, care înregistrează, e adevărat, un semnificativ reviriment, ca și căsnicia sa, de altminteri, în sânul căreia se instalează temporar o armonie asemănătoare cu cea din primul an de după mariaj. Un timp, totul e construit parcă să-i cânte în struna dorinței de a amenaja noua reședință, de a muta lucrurile de la țară, de a așeza totul pe un făgaș „nou”; Ivan Ilici amenajează locuința, alege culoarea tapetului, e neliniștit de poziția draperiilor, se consumă în multiple drumuri și plăcute zbuciumuri inevitabile, pentru ca absolut totul în *noua sa viață* să fie executat într-un „stil *comme il faut*”. Astfel, „totul creștea și creștea, atingând idealul pe care și-l făurise”. Până când, într-o zi, urcând pe scară, pentru a-i arăta tapițerului cum trebuie, după părerea lui, a chiriașului, să cadă draperiile, în urma unui gest greșit, el cade, se lovește, locul lezat îl doare, dar nu în măsura în care să ia proporțiile unei îngrijorări, incidentul fiind rapid uitat, căci grijile privind amenajarea casei erau, vezi bine, infinit mai importante, incomparabil mai presante, cu atât mai mult cu cât punerea la punct a casei s-a cam lungit, era vorba ca totul să fie terminat, în acest sens, în septembrie; or, forfota urma să se încheie abia pe la mijlocul lui octombrie. În fine, când mai târziu Praskovia Fiodorovna l-a întrebat cum de s-a întâmplat să cadă, el a râs cu poftă, spunând:

„– Nu degeaba fac gimnastică. Un altul s-ar fi omorât, dar eu m-am lovit puțin, uite-aici; când

pun mâna, doare, dar a și început să treacă; o simplă vânătaie.”

După acea *simplă vânătaie*, iscată *dintr-o banală căzătură*, existența lui Ivan Ilici continuă să se învârtească în același aparent etern carusel al *comme il faut*-ului, derulat între tribunal, lecturi ale unor cărți ce fac o oarecare vâlvă în urbe, casă cu mese organizate *așa cum trebuie*, cu invitați suspuși, cultivați, fiindcă, evident, *așa se cade*, cu jocuri, discuții elevate, purtate în salonul său ultrașters, asemănător cu alte saloane ale unor indivizi *medii* ce maimuțureau clasa burjuilor, salon, considerat, cu toate acestea, de Ivan Ilici ieșit din comun, plin de o strălucire cu totul aparte. În familie domnea buna înțelegere, și chiar dacă apăreau mici dispute insignifiante, de exemplu, în ceea ce privește invitații la mese, cultivarea anumitor relații, Ivan Ilici se înțelegea, totuși, de minune cu Praskovia Fiodorovna și cu fiica sa. Nimic nu prevestește *boala*. Doar că uneori Ivan Ilici se lamentează de faptul că „simte în gură un gust ciudat și că-l jenează ceva în partea stângă a stomacului” – stări care, în chip uimitor, nu trec, ba chiar dimpotrivă, se accentuează, transformându-se în dureri persistente, ce-l transformă pe Ivan Ilici într-un ins cu „un caracter greu de suportat”, într-un individ irascibil, sâcâitor, gata să explodeze din orice fleac. Și fiindcă la mijloc e o boală, este indicat, evident, ca cel suferind să se adreseze unui medic, dar, previzibil, ca să-și păstreze statutul de ins *comme il faut*, nu unui doctor oarecare, ci unuia celebru și bine văzut. Ceea ce Ivan Ilici făcuse neabătut, aflând, în urma examinării, în timpul căreia servul lui Hippocrate își dădea aere pline de ifose și de importanță, că nu „de viața lui Ivan Ilici era vorba, ci de competiția dintre rinichiul deplasat și acea parte a intestinului gros, numită cecum”. În urma unei examinări mai minuțioase, asupra diagnosticului se revine, prioritatea revenind cecumului, spre trista dezamăgire alarmată a lui Ivan Ilici care nu izbuțește să afle dacă boala de care suferă reprezintă un pericol sau nu e vorba decât de semnalmamente absolut neimportante. Din aerele doctorului – asemănătoare cu cele ale lui, etalate în fața inculpaților – suferindul nu deduce decât solemnă gravitate dramatică a celor ce i se întâmplă, întrucât „durerea aceea surdă, sâcâitoare, neîntreruptă, pusă în legătură cu vorbăria confuză a doctorului, dobânda parcă o nouă semnificație, mult mai gravă”, și, în consecință, „Ivan Ilici pândește acum durerea cu *un sentiment nou, apăsător*”. (s.n.) Astfel, Ivan Ilici pendulează de aici încolo între două extreme: „Ba încearcă să se înșele că ar fi vorba doar de rinichiul deplasat sau de apendice; ba realizează că nu chestiunea lor se pune, ci *chestiunea vieții, adică a morții* care îi pândește pe toți (fără să știe) și care acum îi dă lui târcoale”. (Ion Ianoși)

Vizita la doctor provoacă o ruptură epică în existența căldicică de până atunci a lui Ivan Ilici. Metamorfoza e anunțată aproape discret prin felul în care suferindul ascultă discursul verbos-imposibil al medicului, dar, mai ales, prin schimbarea intervenită în modul în care Ivan Ilici începuse să pândească durerea –: „cu un sentiment nou, apăsător”, care îl sensibilizează la maximum; ba chiar mai mult decât atât, instalează în bolnavul său for lăuntric, un soi de tensiune irascibilă, transformându-l, în chip evident și neașteptat – ca pe subteranistul dostoievskian, despre care afirmam altădată că e un Zarathustra ajuns la jumătatea drumului –, într-un fel de „muiere isterică”, un fel de „muscă în fața acestei lumi, o muscă parșivă, inutilă” (F.M. Dostoievski) care poate fi strivită în doi timpi și trei mișcări. Cu toate că Ivan Ilici se obligă să creadă că, urmând prescripțiile medicului și luând medicamentele necesare, el se simte vădit mai bine, de cum se iscă vreun necaz fie la serviciu, fie în familie, de cum apar cărți proaste la vint, el își simte „boala cu tărie”; dacă pe vremuri suferindul „era în stare să treacă peste insuccese și să aștepte ca, mai curând sau mai târziu, răul să se îndrepte, să-l poată birui, să vină și momentul succesului, marele șlem”, acum, excedat de *acel* „sentiment nou, apăsător”, el cade cu duhul, osatura rezistenței de odinioară cedează fulgurant, aruncându-l în fața zidului neputinței sale răvășitoare, iar neputința îl închide în dramaticul țarc al castratoarei constatări: „dă peste mine ghinionul acesta blestemat, supărarea asta” și îl face să se disperseze în nemăsurate

accese de furie împotriva incapacității de a se repune pe picioare, împotriva sa, împotriva lumii din preajmă, perfect indife-rentă și protocolară la adresa *bolii* abătute peste Ivan Ilici. În loc să-și asigure condiții prielnice în dificila și inevitabila încăierare cu *boala* de sorginte necunoscută, protagonistul smuls din media căldicică parcă face totul pe dos: „Spunea că are nevoie de calm, dar urmărea tot ceea ce i-ar fi putut tulbura liniștea, și cea mai mică tulburare îl scotea din fire”. Producându-se în ritmuri fulminante, agravarea *bolii* rămâne, totuși, întrucâtva latentă, căci efectele acutizării nu sunt vizibile, ba chiar se ascund și mai abitic întrucât Ivan Ilici frecventează tot mai des medici – somități în materie, care îi prescriu medicamente peste alte medicamente, îi modifică diagnosticul, iar acuratețea cu care sunt urmate tra-tamentele îl face, cel puțin provizoriu, pe protagonistul nostru inutil, angajat al unei instituții inutile, să se tragă pe sfoară, să se autoiluzioneze în continuare că lucrurile merg într-o direcție râvnită și, cu puțin efort, totul se va schimba în sensul dorit – fragilă speranță deconcertantă, ce durează, totuși, încă un răstimp, deoarece în mintea lui Ivan Ilici apar zăpăceala, neîncrederea fun-ciară în medici, neîncrederea în tratamente, medicamente și în rezervele de speranță, din ce în ce mai împușinate. Ivan Ilici ajunge, treptat, treptat, să constate disperat că „nu se mai putea amăgi: înlăuntrul său se petrecea ceva înspăimântător, *ceva nou și covârșitor, cum nu mai cunoscuse Ivan Ilici niciodată în viață*”. (s.n.) Despre realitatea *aceea*, impusă de acel „*ceva nou și covârșitor*” știa exclusiv el – protagonistul locuit de realitatea neprevăzută –, cei dimprejur fiind la kilometri distanță de aprehendarea a tot ce se petrecea cu *suferindul* devenit o povară ba agasantă, ba plictisitoare, ba incomensurabil de grea pentru cei apro-piați – față a lucrurilor care îl chinuie nespus de insistent pe Ivan Ilici, cu atât mai mult cu cât el *vede* cum și fiica, și soția sa nu renunță la atitudinea lor deliberat formată față de *boala* lui, atitudine ce părea un lucru stabilit o dată și pentru totdeauna, și consta din convingerea că singurul vinovat de boala lui Ivan Ilici este nimeni altul decât el însuși, deoarece el nu respectă cu strictețe prescripțiile doctorilor, el se abate de la regimul stabilit, el se... el... el... Boala conturându-se – încet, încet – ca un soi de „neplăcere în plus pe care el i-o pricinuia soției sale”. Cert este că „acel ceva îngrozitor, și înspăimântător, și nemaipomenit, ce se instalase în el, secătuiindu-l fără încetare și târându-l într-o direcție necunoscută” îi făcea pe cei din jur fie să-l ocolească, fie să-l certe, fie să spere că nu e departe minutul când locul ocupat de Ivan Ilici va fi cât de curând liber, fie să glumească cu nerușinare dezmețată pe seama *acelui* „ceva îngrozitor, și înspăimântător, și nemaipomenit, ce se instalase în el” – reacții care îl consternează pe Ivan Ilici, îl otrăvesc, azvârlindu-l într-o singurătate necunoscută altedăți, singurătate ce îl face să înțeleagă „că viața îi e otrăvită și că otrăvește și viața altora, și că *veninul* acesta nu dă înapoi, ci pătrunde tot mai adânc și mai adânc în întreaga sa ființă”. De aici încolo, tot ce făcuse el – omul inutil, excrescență a unei instituții inutile, o palidă copie a unui Peciorin indecis, împiedicat de la bun început de părinți, de educație, de mediu, să fie *viu*, să ducă o existență activă – pe întinderea întregii sale vieți, în intenția de a fi la nivelul celor suspuși, în concordanță cu ceea ce se aștepta de la el și de la familia lui, din partea celor *comme il faut*, se transformă într-un imens chin, de nesuportat, „pe muchia morții”. Metamorfoza cutremurătoare, intervenită în aspectul exterior al lui Ivan Ilici, e remarcată de cumnatul lui venit din provincie, care îi atrage atenția Praskoviei Fiodorovna că Ivan Ilici arată ca „un om terminat, uite-te la ochii lui. *Le-a pierit lumina*”. (s. n.)

În urma unei alte consultații medicale, boala lui Ivan Ilici e focalizată, în fine, asupra cecumului. Zadarnică concentrare a atenției asupra organului afectat, căci, odată medicamentele luate și acalmia instalată, peste nițică vreme se reinstalează „binecunoscuta veche durere, surdă, sâcâitoare, îndărătnică, tăcută, gravă”, semnalul, acutizarea suferinței, făcându-i dintr-odată lumină în suflet:

„Intestinul! Rinichiul! Își spuse el. Nu de cecum, nu de rinichi e vorba, ci *de viață și... moarte*.

Da, viața a fost, și uite că se duce, se duce și nu sunt în stare s-o rețin. [...] A fost lumina, e rândul beznei. Am fost aici, acum trec dincolo. Dincolo, unde? [...] *Nu cumva e chiar moartea?* Nu, nu vreau!”. (s.n.)

De aici încolo, pendularea lui Ivan Ilici între viață și moarte – pendulare remarcată cu subtilitate de marele iubitor de literatură rusă, Ion Ianoși – se ane-miază vădit. Constatarea – „am fost aici, acum trec dincolo” – odată făcută, se instalează tiranic în forul său lăuntric; scuturat din rădăcini de spaima de moarte, Ivan Ilici constată că el „trăiește în intimitate cu moartea”, trăiește de o bunicică bucată de vreme „cu gândul morții lângă el, în el” (Mihail Sebastian), dar numai acum, în aceste clipe de răscruce, de brutală intimitate – nu cu rinichiul lui care o luase razna, nu cu cecumul, nu cu altceva! – cu moartea, el *a înțeles* că ea s-a mutat de un segment de timp – din clipa în care a căzut și s-a lovit, când îi arăta tapițerului cum trebuiau aranjate draperiile, da, cu acea *simplă vânătaie*, apărută după o *banală căzătură*, a început totul – în sufletul lui și că... acolo va rămâne. Lovitura, e adevărat, nu l-a deranjat, spuneam, prea tare, ba chiar aproape deloc, și, totuși, după aia a apărut gustul straniu și neplăcut în gură, apoi durerile, pe urmă amăgitoarele alergături pe la medici – totul a fost, așadar, o mare minciună, întrucât – târzie și vitală descoperire evidentă! – la mijloc, e limpede, nu era nici rinichiul, nici altceva, ci... moartea, moartea însăși!, apropierea de obscura prăpastie și lunecarea fără leac în ea „tot mai aproape, mai aproape. Și uite că m-am ofilit, că privirile-mi sunt stinse. *E moartea, iar eu stau să mă gândesc la intestin*. Mă gândesc cum să-mi dreg intestinul și, de fapt, e vorba de moarte. Oare chiar de moarte?”. (s. n.) Începe, iar și iar, „aceeași zvârcolire de damnat fără infern” (Cioran), doar că zvârcolirea are, de data aceasta, motivul stabilit cu precizie – fapt ce nu anulează tensiunea acesteia; dimpotrivă, o accentuează, făcându-l pe Ivan Ilici – și el „un om care merge, zi de zi, ceas de ceas, cu gândul morții lângă el, în el” (M. Sebastian) – să se gândească, de bună seamă, tot mai insistent la moarte, în dorința de a o înțelege, de a și-o apropria, de a o rumega, deoarece „în fundul sufletului, Ivan Ilici știa că moare, dar nu numai că nu se obișnuise cu ideea aceasta, ci pur și simplu n-o înțelegea, n-o putea înțelege”.

Una dintre cauzele lipsei capacității de aprehendare era „silogismul învățat de el din logica lui Kiesewetter”, silogism ce consta – expus într-un simplu limbaj tulburător – în următoarele: „Caius este om, oamenii sunt muritori, Caius este, așadar, muritor”. Totul e simplu și cristalin, accesibil și, prin urmare, ușor de înțeles, atâta vreme cât este vorba de Caius; și mai mult decât atât: raportat la Caius, raportat la om *în general*, acest silogism i se pare lui Ivan Ilici de o corectitudine fabuloasă, imperturbabilă. Neînțelegerea, eșuată într-o pe deplin îndreptățită furie, începe în clipa în care silogismul trebuie raportat la el, la Ivan Ilici, care nu este Caius, „și nici om în general nu era, ci fusese totdeauna o ființă perfect distinctă de toți ceilalți; el era Vania, cu *maman*, cu *papă*, cu Mitea și Volodia, cu jucăriile lui, cu vizitiul, cu dădaca; apoi cu Katenca, cu toate bucuriile, necazurile, entuziasmele copilăriei, adolescenței, tinereții”. Întrebările – retorice! – puse de Ivan Ilici, în vreme ce se compară cu Caius, sunt, de departe, justificate, căci el, în străfundurile sufletului său, se consideră incomparabil cu Caius: „Să fi avut oare Caius parte de mirosul mingii dungate din piele, care îi plăcea lui Vania atât de mult? Îi săruta oare Caius, tot astfel ca și el, mâna mamei, și se bucura oare și Caius de foșnetul faldurilor de mătase ale rochiei ei? Se bătea Caius pe prăjituri la Școala de Drept? Fusese și Caius îndrăgostit în același fel ca el? Era oare Caius în stare să conducă o ședință?”. Fiindcă, spre deosebire de Caius, Ivan Ilici e făcut dintr-un alt *aluat uman*, e cu de la sine putere înțeles că Ivan Ilici e la mii de kilometri distanță de Caius, prin urmare, moartea lui Caius e perfect firească, pe când moartea lui Ivan Ilici este o aberație metafizică, o absurditate nemaipomenită, moartea individuală este imposibilă: „Și e imposibil să fiu și eu nevoit să mor. Ar fi mult, mult prea îngrozitor”. Argumentele invocate în apărarea sa – înaintea și împotriva morții *sale* – de Ivan Ilici, deși convingătoare și

tușante, înduioșează prin doza de candoare iscată (candoare ce-l înrudește întrucâtva cu un personaj opus tipologiei din care descinde eroul tolstoian – brebaniana Neli din *Pândă și seducție*, superioara „cretină” la care, în chip cert, vom reveni) –: e pentru prima dată, exceptând anii copilăriei, când aceasta, candoarea, se iscă firesc, în urma unui cutremur ontic, declanșat în acest ex-funcționar care tremura pentru existența lui derulată în ritmurile impuse de cei *comme il faut*; apoi, aceleași argumente impresionează prin faptul că pentru prima dată acest cinovnic *inutil* – care avea elaborată pentru orice situație o atitudine bine determinată, iar dacă aceasta îi lipsea, spuneam, el se pripea să și-o creeze din mers, trăgând mereu cu ochiul la semenii suspuși, atent la opinia lor atotdominatoare, persuasivă –, așadar, pentru prima dată, Ivan Ilici se arată complet dezarmat și neputincios, față în față cu *ceva* îngrozitor și persistent, care s-a fofilat în sufletul lui, în viața lui, dictându-i – din obscurele-i subterane ce dau fiori – să se schimbe, să privească ochi în ochi moartea; nu – cu vorbele lui Mihail Sebastian, vizându-l pe M. Blecher – „o moarte abstractă, nebuloasă, cu termen lung”, nu moartea lui Caius, nu moartea omului în general, care intră în rigorile normalității banale, ci „moartea lui, precisă, cunoscută în detalii, ca un obiect”. Ei bine, cu moartea sa nu se poate resemna Ivan Ilici nici în ruptul capului. Ochiul tiranic și uzurpator al morții, respirarea ei neîngrădită, simțită prin toți porii de Ivan Ilici, îl face, de bună seamă, să tremure, să se întrebe de ce el, ca și Caius, ca și omul în general trebuie să moară pur și simplu – realitate ce-i apare ca fiind una referitoare la domeniile fantasmelor aberante, deoarece, el, fiind net diferit de Caius, spre deosebire de acesta, ar „fi știut lucrul acesta, mi l-ar fi spus *un glas lăuntric*, dar nimic asemănător nu mi s-a întâmplat; și eu, și toți amicii mei ne dădeam seama că lucrurile stau cu noi în cu totul alt fel decât în cazul lui Caius. Și uite ce se întâmplă acum, își spunea el. *E imposibil. E imposibil, dar așa e. Cum așa? Cum să înțeleg?*”. (s.n.) Acest „cum să înțeleg?” dezarmant și naiv-copilăros și dramatic în egală măsură, are efectul unui blocaj, făcându-l pe protagonist să regreseze în matca anotimpului de ce-urilor. Ivan Ilici se pomenește în fața unei bariere ontice care ține de viață și de moarte; și pentru că altedăți își găsea salvarea în lucruri utile, mărunte, strict necesare, ca, de pildă, familia, serviciul, jocul de vint, el – cu calmă disperare neagră – încearcă să evadeze, să recurgă, ca un înecat ce este, la subterfugiile de odinioară, dar, straniu, în vreme ce lucrează, în timp ce studiază un dosar cu inculpați, cu acuzați, *acel* lucru terifiant își vădește iarăși prezența, și, oricât de târziu, oriunde se află, Ivan Ilici începe să-și dea seama, iarăși, că *ea*, *moartea*, cu tot cu realitatea ei înfricoșătoare – de care el, pe vremuri, nu s-a apropiat decât ca de o realitate funciar străină –, înfricoșătoare și deja apropiată, deja familiară cu intimitatea lui, „își făcea mai departe trea-ba, și venea și se așeza chiar în fața lui, și se uita la el, iar el încremenea, ochii i se întunecau și începea din nou să se întrebe: «Să fie oare numai *ea* adevărul?»”. Bulversanta întrebare retorică, neîndoielnic, îi dă de lucru lui Ivan Ilici, nu-l lasă să șomeze, cu atât mai mult cu cât, nepunându-și asemenea probleme – așchii din trunchiul „blestematelor probleme” (Șestov) ce constituie arealul de interese sâcâitoare, majore pentru adolescenții slavi ai secolului al XIX-lea, reflectate, de exemplu, în prozele dostoievskiene – pe întinderea întregii sale existențe terne și, pomenit *ex abrupto* în fața zidului ridicat de încăpățânarea cu care acestea revin și revin, protagonistul nostru se regăsește dezarmat, contrariat și neputincios în fața *ei* – a morții individuale adică, nu a morții abstracte! –, astfel încât, încercând să se cramponeze de remediile odinioară eficiente, familiare (ca, de exemplu, serviciul, vint-ul, familia), uimitor, Ivan Ilici eșuează lamentabil în același cerc vicios; nu-l recunosc colegii, deoarece ilustrul specialist în domeniul jurisprudenței se împotmolește, comite erori dintre cele mai impardonabile, nu-l recunosc nici membrii familiei. Ieșirea din impas, în chip neașteptat și straniu, de data asta... stă, paradoxal, în afundarea în mълurile calde și ostile ale acestuia, în intenția instinctivă de a se familiariza cu persistenta-i stranietate ce-i stârnește groaza și incapacitatea de a se ascunde de *ea*, de sine însuși, de viața dusă până atunci – o viață de om mediu – ca și cea dusă ulterior, peste mai bine de un secol, de un alt personaj, și anume de Castor Ionescu (N.

Breban, *Drumul la zid*) – definit, în primii timpi romanești, prin așezarea lui în *mijlocul de aur* al societății, în acel *aurea mediocritas* invocat de Horațiu. Chiar dacă Ivan Ilici încearcă iarăși, *mai* încearcă să ia calea fugii sănătoasă, și, câteodată, evadările sale se încununează cu succes – un succes, e adevărat, de scurtă durată –, totuși, totuși, invariabil, cu o punctualitate ireproșabilă, se declanșează „lucrul cel mai rău”, „*ea* îi abăte atenția spre sine nu pentru ca el să realizeze ceva, ci numai pentru ca el să se uite la ea, în ochii ei, și, fără să întreprindă ceva, *să se chinuiască*”. Nimic nu putea opri *bestia*. Tragicul erou tolstoian, azvârlit în fața morții imposibile, căscate aidaoma unei prăpastii, înțelege abrupt că și-a trăit existența în van, n-a izbutit să învețe ceea ce descoperă oarecum, într-o măsură aproximativă, în lumina atroce a morții ultime: „despre cum se cuvine să treci prin viață cu toate simțurile în alertă, înregistrând și încercând să înțelegi tot ce poți înțelege, că doar așa viața are un rost și lumea are un sens”. (Irina Petraș) Între Ivan Ilici – cel care învață „abecedarul morții” (Irina Petraș) individuale – și *ea* se creează treptat o deconcertantă relație, extrem de puternică, care poate fi definită – cel puțin în primii timpi – drept o relație de pândă reciprocă, intensă, nezăgăzuită, care culminează, de fiecare dată, cu aceeași întrebare năuc-abrutizantă (dată fiind absența unei motivații persuasive): „De ce toate astea?”. Pentru ca, într-un târziu de pândă încordată, ostenitoare, cinovnicul să se retragă în intimitatea *ei*, a acestei fapturi de aer tiranic prezentă, cedând astfel și lăsându-se la cheremul *ei*, „între patru ochi cu *ea*. Și n-avea ce să-i facă. Doar s-o privească, și să înghețe”.

(Abrutizanta, de la un punct încolo, întrebare „de ce toate astea?”, bineînțeles, ne duce cu gândul la absurditatea existenței, la incapacitatea de a pricepe, în definitiv, de ce, trecând prin *ea*, prin viață, în cele din urmă, nu înțelegem mai nimic din ceea ce este viața, deși nu rareori facem teribile eforturi gratuite de a înțelege, de a-i *atinge* enigma, conștienți că suntem la mii de kilometri distanță de șansa de a o dezveli. Dar la înțelepciunea de a te bucura de încercările de a înțelege existența și – în grad incomparabil mai mare – de neputința de a o prinde în menghinele înțelegerii, ajung puțini. Foarte puțini. Desigur, capacitatea de a înțelege are limitele ei intrinseci. Și ce bine e că le are!)

FRATELE IVAN ILICI

Tolstoianul Ivan Ilici se zvârcolește, se chinuie, orbit interior, paralizat de groază, întrucât stă „între patru ochi cu ea [cu moartea – n.n.]. Și n-avea ce să-i facă. Doar s-o privească, și să înghețe”. Fiindcă – cu vorbele lui Unamuno, autorul genialului studiu *Despre sentimentul tragic al vieții* – „sunt om și pe nici un alt om nu-l consider bizar”, nu-l voi taxa astfel nici pe Ivan Ilici – un om „din carne și oase, cel care se naște, suferă și moare – *mai ales moare* – cel care mănâncă și bea și se joacă și doarme și gândește și iubește: omul care se vede și pe care îl auzim, fratele, adevăratul frate.” Ivan Ilici, așadar, se află în terifianta ipostază a insului pierdut, împotmolit în mâlul ontic al individului conștient de faptul că în ultima vreme el, sărmanul, „mai ales moare”. Nota bene: nu moare Caius, sfârșitul căruia e firesc, intră în legea lucrurilor adică, nu se stinge altcineva, fie apropiat, fie străin de-a binelea. Ivan Ilici nu se confruntă, așadar, pe viață și, da-da, pe moarte, cu noțiunea de finitudine – în cazul unor terți, se vede limpede, afirmam și altădată, acceptabilă, chiar dacă, uneori, dureroasă –, noțiune purtătoare, evident, a unui sens abstract, cunoscut din lecturi, din viețile altora etc., ci – scandalos! – cu moartea proprie, moartea personală, resimțită până la impudoare, locuindu-l tiranic, locvace, pândindu-l, vorbindu-i, devenind, pas cu pas, ceas de ceas, parte vie a vieții sale *vii* și, vai, pe sfârșite. Nu cred că îl consolează iluzia vieții veșnice ori o metafizică/„gnoseologie a escatologiei” (Nikolai Berdiaev), nici o probabilă apocalipsă neobosit amânată prin voința activă a omului, mai exact, „prin creșterea atitudinii active, nu creșterea pasivității, creșterea cutezanței, nu creșterea fricii”. (Berdiaev) Nu. Căci fratele nostru, genialul reînviat, va deveni cenușă foarte curând; Ivan Ilici este încolțit de instinctul sfârșitului apropiat, de iminenta catastrofă, adică de propria moarte:

„Se cutremura, se zvârcolea, încerca să se împotrivescă, deși știa bine că *n-ai cum te împotrivi*; și, din nou, cu ochii săi osteniți de atâta privit, dar care nu puteau să nu se uite la ceea ce se înfățișa în fața lor, își ațintea privirile pe speteaza divanului și *începea să aștepte* – să aștepte acea înfricoșătoare prăbușire, *izbitura și dispariția*.” (s.n.)

Nu-l poate ajuta, evident, nimeni; nimic nu ar fi în stare să-l consoleze: nici viitoarea căsătorie a fiică-sii, nici „armonia universală”, nici fericirea presupusă a membrilor familiei sale. Nu-i rămâne decât un singur lucru: să se sprijine de propria moarte, continuând s-o contemple, s-o privească ochi în ochi, duh în duh, „și să înghețe” de groază, de neputință, de frică, de scârbă, până va îngheța de tot. Obosit, el stă, așadar, nemișcat pe divanul lui, înghețat de groază și continuă să privească ceea ce nu poate să nu mai privească.

(Și Iisus – recurgem la comparație aici, între aceste paranteze, credem noi, nimerite, păstrând, se înțelege de la sine, proporțiile – are, pare-se, priviri de gheață când exclamă, aflându-se pe cruce, mușcat interior de iminența morții proprii: „Dumnezeule, Dumnezeule, pentru ce M-ai părăsit?” – Matei: 27, 46 –, în ultimele secunde ale vieții vii dând astfel dovadă de... Ce anume? Slăbire momentană a credinței, imediat redresată? Sau acest minut crucial – în care pune teribila întrebare – de înzidire în credință/mit creștin este un semn al desprinderii/*rupturii* de pomul unei existențe

dumnezeuomenești? În favoarea uneia superioare, începută după Înviere. În fine, întrebări iscate din caracterul problematic la extrem al acestui „suprapersonaj”, Fiul Domnului Dumnezeu, Fiul ce își păstrează intactă, de secole, enigma, care l-a ferecat în veci în ipostaza marelui vinovat fără vină ce acceptă să sufere, ispășind păcatele altora.)

Recunoscând că este un „gânditor foarte rus și vlăstar al lui Dostoievski”, Nikolai Berdiaev susține (*Cunoașterea de sine · Exercițiu de autobiografie filo-sofică*): „Consolările legate de armonia universală, care i se oferă persoanei, m-au indignat întotdeauna” și descoperă că este înrudit spiritual, în această ordine de idei, cu autorul *Fraților Karamazov*, afirmând că „sunt gata să mă declar nu numai de partea lui Ivan Karamazov, dar și de partea omului din subterană”, întrucât „nimic «general» nu poate consola ființa «individuală» în destinul nefericit al acesteia. Chiar progresul poate fi acceptat doar în cazul când se înfăptuiește și pentru mine, nu numai pentru generațiile viitoare”. „Boierul metafizic” ne mărturisește că nu face parte din categoria celor înfricați de moarte ca de pildă – exemplifică gânditorul – Lev Nikolaievici Tolstoi, sau, adăugam noi, ca eroul acestuia, Ivan Ilici cel bătut, în pragul morții, de fantezmele copilăriei, singurele curate, vii, nepătate de răul rapace; însă dintotdeauna gânditorul rus a „considerat că victoria asupra morții constituie o problemă fundamentală a vieții” și asta poate și pentru că, în viziunea berdiaeviană, „moartea constituie un eveniment mai profund, mai fundamental pentru viață, mai metafizic decât nașterea”. Odată ajuns în acest punct, Berdiaev se desparte de Rozanov care așază la poli opuși, contrapune – afirmă gânditorul – „religia nașterii și religia morții”: „să împărtășești religia morții (așa considera el [Rozanov – n.n.] creștinismul) înseamnă să împărtășești religia vieții, a vieții veșnice, care a biruit moartea”. Nu-ți rămâne, prin urmare, decât să-ți imaginezi viața veșnică, desăvârșită etc., dar în ce fel, de vreme ce „tu nu vei fi acolo și nici omul la care ții n-o să fie, tu o să dispari în ea”? Deci, conchide filosoful, „această viață desăvârșită devine lipsită de sens”. Aici urmează judecata condiționată de prezența subiectului care pretinde că „sensul trebuie să fie comensurabil cu destinul meu”, celălalt sens, obiectivat, „este lipsit de orice sens pentru mine”, întrucât acesta „poate exista doar în subiectivitate, în obiectivitate nu există decât batjocură la adresa sensului”. În continuare, Berdiaev se miră pe marginea unui subiect nestrăin de fratele nostru, Ivan Ilici: „Este uimitor, scrie filosoful, că oamenii se supun cu atâta ușurință sensului care li se oferă și care nu are, în fond, nici o legătură cu destinul lor individual irepetabil. Armonia universală, triumful rațiunii universale, progresul, binele și înflorirea a tot soiul de colective – state, națiuni, societăți – ce de idoli care îl obligă pe om să se subordoneze, ori se autosubordonează el însuși!” Pe „idolii” în fața cărora se închina Ivan Ilici îi cunoaștem cu toții: bunul simț, „religia” lipsită de verticalitate a celor *comme il faut* constând în dorința cultivată prin educație, în familie, de a fi la nivelul unei clase date, de a nu ieși din comun, de a fi conform cerințelor, de a blama orice sparge tiparele bunei-cuviințe, ale bunului-simț. De altfel, în răstimpul crizelor interminabile, ce se-nfruptă din puțina-i energie rămasă, Ivan Ilici se trezește punând străfulgerat la îndoială întreaga sa existență, văzută ca fiind de doi bani, nemernică, mărunță, adică exact așa cum a fost, tot iadul rezultat din repede analiză a întregului film existențial, fiind plasat, din timp în timp, sub semnul interogațiilor, al multiplelor căutări, dibuiri, urmate, de îndată, de otrăvite contradicții:

„«Să nu fi trăit eu oare așa cum trebuie?» îi trecu brusc prin minte. «Cum așa – cum nu trebuie, când de fapt am făcut totul precum se cuvenea?» își spuse el, dar izgoni imediat această *unică dezlegare a enigmei vieții și a morții, ca fiind întru totul inacceptabilă.*” (s.n.)

În clipa atroce în care Ivan Ilici se trezește izbit cu brutalitate de zidul morții personale, el devine de fapt *un alt om*, unul clătinat la rădăcini de iminența propriei finitudini, așa încât ceasul existențial face un zgomot asurzitor: sunt ultimele săptămâni, zile... Ultimele! În consecință, totul îi sare în ochi la modul cu totul diferit, nu ca înainte de declanșarea *bolii*, când toate apăreau „vederii doar «ca prin oglindă»” (Corinteni: 13, 12); acum el *vede* totul direct, față în față cu moartea: destinul său, destinul celor apropiați, totul e raportat la propria persoană cutremurată de revelația suferință a propriei finitudini. Viața trecută, cvasifinită, chiar dacă nu fusese trăită așa cum trebuie, deși, mă rog, e discutabil, totuși, totuși... Bestia nesătulă a sfârșitului, „ființa vie [care] îi întoarce spatele cu indife-rență” (Alexandre Kojève) mușcă hălci mari din subconștientul fratelui nostru, nu-l lasă pradă liniștii, îl vânează, torturându-l fără odihnă:

„Cum așa? Pentru ce? Nu se poate. E imposibil ca viața să-mi fi fost chiar atât de absurdă, atât de dezagustătoare. Dar dacă chiar a fost, dezagustătoare și absurdă, *de ce să mai mor*, și de ce să mor în chinuri? *Ceva nu se potrivește.*” (s.n.)